

MKBA is een reus op lemen voeten

In het Ten geleide van het onlangs verschenen dikke ESB-dossier 'MKBA: Maatwerk in gebruik' stelt Hanneke Schuiling, DG Rijksbegroting bij het Ministerie van Financiën, terecht dat een maatschappelijke kosten-baten-analyse alleen nut heeft als deze methodologisch verantwoord is. De vraag naar de wetenschappelijke fundering komt in het Dossier echter nauwelijks aan de orde. De auteurs lijken zich niet bewust van het feit dat een MKBA op welvaartseconomisch drijfzand berust en gaan verder met hun *business as usual*, alsof er in de laatste zeventig jaar in de economische wetenschap niets relevants gebeurd is.

Ook minister Dijsselbloem lijkt weinig van die ontwikkelingen meegekregen te hebben. In de Kamerbrief (TK 33750 IX, 9) waarmee hij de door CPB en PBL opgestelde Algemene leidraad MKBA aanbiedt, toont hij zich een economisch imperialist en spreekt hij de ambitie uit om MKBA's breed toe te passen. Maar de minister meent dat aloude markttechnieken ingezet kunnen worden: "Het in geld waarderen van dergelijke effecten [waarvoor geen marktprijzen bestaan, EvD] is steeds beter mogelijk." Daar denken wetenschappers toch echt anders over. Vooruitgang in de wetenschap bestaat ook in het erkennen dat we dingen vroeger verkeerd deden.

De minister schrijft ook: "De MKBA is gebaseerd op de gedachte dat de totale welvaart, in brede zin, stijgt wanneer diegenen die hun welvaart zien stijgen (...) degenen die hun welvaart zien dalen, kunnen compenseren." Deze gedachte, met daarin begrepen dat daadwerkelijke compensatie niet nodig is, is een ernstige misvatting. Beleid kan niet op dit waandenkbeeld gebaseerd worden. De slachtoffers van de NAM vinden de econoom aan hun zijde.

De spagaat in de Kamerbrief is dat gesteld wordt dat een MKBA bij welvaartsvraagstukken breed kan worden ingezet, maar ook dat een MKBA minder geschikt is als rechtvaardigheid of moraliteit een rol speelt. De gedachte dat deze aspecten gescheiden kunnen worden, is achterhaald. Een rechtvaardige, moreel juiste samenleving draagt sterk bij aan ons gevoel van welbevinden, en dus aan welvaart in brede zin.

Ook in het Dossier en in de onderliggende Leidraad zijn veel voorbeelden van misvattingen, achterhaalde ideeën en ongerechtvaardigde zelfoverschatting te vinden. Ik noem er slechts vier.

Ten eerste: het Dossier beschrijft het MKBA-stappenplan dat doorlopen moet worden. Nadat het probleem en de mogelijke

ERIC VAN DAMME
Hoogleraar aan de Universiteit
van Tilburg

oplossingen geïdentificeerd zijn, moeten alle effecten in kaart worden gebracht. Denken dat te kunnen doen getuigt van zelfoverschatting, zeker bij projecten met een lange horizon. Bijvoorbeeld: wat is het effect van door nieuwsgierigheid gedreven onderzoek? Als we het zouden kunnen beschrijven, zou onze nieuwsgierigheid al bevredigd zijn. Een effectanalyse bevoordeelt kortetermijndenken.

Ten tweede: de effecten moeten vervolgens gekwantificeerd worden en waar mogelijk op geld gewaardeerd. Hier ontstaat een tweedeling tussen een balans in euro's en een vuilnisbak van andere, ongelijksoortige effecten. De menselijke psychologie doet vervolgens zijn werk en maakt alles van waarde weerloos. Tegenwoordig focussen economen echter juist op deze rest. Ze richten zich op de hogere etages van Maslow's

piramide omdat niet-materiële zaken een hogere marginale bijdrage aan ons welzijn leveren dan de financiële zaken die op de balans staan. En dan als derde. "Bij de MKBA is de waardering van effecten gebaseerd op de betalingsbereikbaarheid van consumenten", stellen Renes en Romijn, de opstellers van de Leidraad, in het Dossier. Wat die betalingsbereidheid precies is en wat de fundamentele problemen van dat concept zijn, zijn vragen die in het Dossier niet aan de orde komen, en in de Leidraad veel te weinig aandacht krijgen. Stel dat beslist moet worden of een schilderij aan A of R moet worden toegewezen, en dat A er meer voor over heeft, maar dat R een groter budget heeft. Een MKBA gaat uit van marktwaardering en let vooral op de betalingscapaciteit. Net als een veiling wijst ook een MKBA het schilderij aan R toe. Zelfs in het financiële compartiment is een MKBA systematisch biased ten voordele van rijken en bedrijven. Waarom een dergelijke oneerlijke methode gebruikt zou moeten worden is volstrekt onduidelijk (Sunstein, 2007).

Ten vierde is er ten slotte de vraag hoe over verschillende individuen geaggregeerd kan worden. Sempel optellen, zoals bij een MKBA gebeurt, kan alleen als alles in geld uitgedrukt kan worden en als het marginale nut van een euro voor iedereen gelijk is. Beide veronderstellingen zijn empirisch gefalsificeerd.

Snapt u waarom deze aspecten in het Dossier niet aan de orde komen? Heeft een MKBA nut? Maakt liefde blind? Herinnert u zich de opmerking van Keynes over *madmen in authority*?

LITERATUUR

Sunstein, C.R. (2007) *Willingness to Pay vs. Welfare*, 1 *Harv. L. & Pol'y Rev.*, 303.